

І.В. Іваньо]. – К. : Наук. думка, 1983. – 542 с.; *Ткач 1961*: Ткач М. Житній вінок / М. Ткач. – К.: Молодь, 1961. – 72 с.; *Ткач 1956*: Ткач М. Йдемо на верховини / М. Ткач. – К.: Молодь, 1956. – 79 с.; *Ткач 2002*: Ткач М. Струна / М. Ткач. – К.: Київ. правда, 2002. – 488 с.

В статтє исследованы образы природы в поэзии М. Ткача, которые разделены по принадлежности к определенной стихии. Преобладание «земной» группы обусловлено тяготением лирического героя к земле как родной земли. Отсюда – особая роль сельского и горного пейзажей, которые противопоставляются урбанистическому как красивое – уродливому, сакральное – демоническому. Поэтому, с одной стороны, присутствуют образы поля, хлеба, зерна, колоска и мотив прославления земледельческого труда, а с другой – философски насыщенный образ горной дороги и мотив восхождения на вершины, что определяет динамику художественного мира.

Ключевые слова: сельский пейзаж, горный пейзаж, образы природы.

Тетяна Ткаченко, к.філол.н., доц., докторант (Київ)

ББК 83.3 (4Укр)

УДК 821.161.2–32.09 «18/19»

Образки Павла Крата

У статті розглядаються особливості малої прози Павла Крата. Досліджуються тематичні домінанти творів письменника, формальні та змістові складники, художні зображально-виражальні засоби. Вивчається образна полісемантика, символіка кольорів, рефлексії персонажів, ідіостиль автора.

Ключові слова: образок, антитеза, паралелізм, градація, риторичні формули, рефрен, рефлексія.

The article deals with the peculiarities of the small prose by Pavlo Krat. It investigates the thematic dominants of the writer's works, the formal and sensible components, the artistic figurative and expressive means. The research clarifies the color's symbolism, image's polysemantic, character's reflection and the features of author's individual style.

Key words: sketch, antithesis, parallelism, gradation, rhetorical formula, refrain, reflection.

Постать Павла Крата (1882–1952), письменника і журналіста, громадського діяча в історії української культури залишається недооціненою. Студій щодо його життєвого шляху, поетичного і прозового доробку вкрай мало. Можна назвати лише окремі розвідки Олесья Гай-Головка, Яра Славутича, В. Полєска, В. Мацька. Тому дослідження творчої спадщини митця, власне малої прози, актуальне.

Збірка 1912 року, надрукована у Канаді, містить три художні тексти. Назва книжки «Коли легше буде? і інші оповідання» виступає лейтмотивом як окремих творів, так і всієї збірки загалом. Автор об'єднав три історії життя різних людей спільними антитетичними чуттєвими акцентами – любов до землі та біль і страждання через нездатність чи зневіру подолати негаразди.

Перший твір «Коли легше буде?» має підзаголовок «З українського життя». Власне цим уточненням можна означити усі тексти автора, який порушує актуальні тогочасні соціальні, політичні, національні та економічні питання.

Головним художнім засобом у першому творі постає антитеза. Наратор зіставляє природу і людське буття на прикладі життєвого шляху Остапа Сосновського. Молодий чоловік прямує до свого наділу поля, відчуваючи суцільні протиріччя: весняна краса вкотре відродженої землі та усвідомлення приреченості свого животіння. Остап милується розквітом, що наче дарує надію на добрі зміни, але водночас герой зрікається радощів, оскільки «серце в його боліло... Боліло тому, що була весна, що було так хороше, а ще й тому, що якесь лихо стояло над ним, якого він, хоч і чув, та не міг збагнути, побачити, бо воно стояло за спиною» [Крат 1912, 2: 4]. Звідси, на ґрунті зовнішнього контрасту відбувається внутрішній конфлікт. Болісні переживання Остапа мають матеріальні втілення, котрі виказують справжнє бачення його існування.

Контрапунктом, який виступає переходом від чарівної природи до життєвої рутини, стає могила. Не випадково саме на ній герой зупиняється і констатує безмір панських ланів та мізерію селянських наділів. Образ старої могили є багатозначним. Вона виступає символом сталого устрою станової дискримінації, смиренного існування бідних селян, безвихідного становища ще молодого за віком двадцятисемирічного чоловіка, який вже перетворився на знесиленого зневіреного старця, а може, й на живого мерця, котрий облишив будь-які сподівання.

Чуттєвість внутрішнього монологу Остапа посилює пісня. Письменник наводить ритмізовані уривки задля унаочнення болю персонажа. Пісня стає умовним діалогом між Остапом і землею, що постає дідівським здобутком, кривавицею, «кістками зоране, грудьми зволочене, кровю іззіляне». Завдяки подібним вкрапленням відбувається смислова градація. Докори полю за неможливість нормального життя поступово набувають всезагального звучання людського страждання через тотальну соціальну несправедливість. Так, письменник утворює своєрідні бінарні пари, протиставляючи квітчання верби ріденькій підмерзлій ярині, дзвінкі співи жайворонків тужливій пісні селянина, сонячні усміхи суму серця, буяння життя мовчазній могилі. Натомість невтомна праця бджіл ототожнена з нескінченною мужицькою роботою. Проте на відміну від створінь природи, які працюють на власну громаду, на себе і для себе, ще й обдаровуючи людей, Остап змушений віддавати найкраще панам, виборюючи клопоть своєї землі, де можна зібрати замало для родини врожаю.

Назва твору водночас є рефреном художнього тексту. «Коли легше буде?» стає риторичним питанням-зверненням і до поля, і до вищої сили, і до самого себе. Адже чоловік, тільки-но побачивши панські фаєтони, одразу знімає шапку та вклоняється, не сподіваючись бодай на якусь реакцію подорожніх. У такий спосіб автор підкреслює визнання правомірності устрою власне сільською громадою, котра не опирається, не діє, натомість лише безмовно приймає свою злиденність і зверхність т.зв. еліти без образи, а з докорами навколишньому, що не може відповісти за зроблений вибір покори. Трагізм долі бідного селянства, висвітлений у роздумах Остапа Сосновського, зосереджено в закінченні твору, а саме у двох питальних словах – чому і коли. Вони, вочевидь, залишаються без відповіді, оскільки чоловік її не шукає і тому не знаходить.

Безвихідь, зневіру, сум увиразнює також колір-домінанта твору – чорний. Якщо природа вражає розмаїттям, що складає блакить неба, зелень рослин, синь озимої пшениці, червона латка ярини, лілові хмарки, золото сонця, то мужицьке існування затиснуте понурим монотонном. Письменник вказує на чорні хрести, асоціює чорноту з думками Остапа й зрештою забарвлює в чорне його постать, ототожнюючи із цією всепоглинаючою порожнечою самого героя.

Крізь призму рефлексій персонажа письменник розкриває дисгармонію світу. Він вихоплює епізод із буття бідного селянина Остапа Сосновського, та за допомогою яскравих образів, символіки кольорів, залучення ритмізованих вставок, риторичних питань Павло Крат висвітлює життєві колізії та світоглядні орієнтири не тільки особі героя, але й соціальної верстви загалом, розширюючи межі показу від Майорщини до України, універсалізує порушені проблеми.

Крім того, у творі йдеться про Великдень, що також утворює смислову антиномію між воскресінням Христа, відродженням природи і незмінністю марного буття Остапа.

Отже, проаналізований образок є виявом не лише сконденсованих переживань і роздумів типового представника бідного селянства, але й узагальненою картиною тогочасної України.

Другий твір під назвою «Діти» має підзаголовок «З мобілізаційних випадків». Письменник відображає розпач родин, які втрачають чоловіків-резервістів через воєнні ігрища державників. Персоніфіковані образи лиха, що «вдаряє об землю», села, котре стогне від людського горя і сліз, царської руки, яка «віки вичавлювала з його соки, тепер засунула свої пазурі в живу його душу» [Крат 1912, 2: 8], забезпечують емоційну напругу протягом усього твору. Трагізм події посилюється констатацією неминучої смерті за далеку чужу Маньчжурію та суцільною мобілізацією попри об'єктивні застереження, лише з огляду на бідність резервістів, які не здатні захистити себе і свої родини: «Ось іде молодий парубок, рік як

повернув з війська; стара мати в розпуці висне йому на шию... Ось на возі старий білий дід, везе двох синів – дома нікого [...] Брала похапцем: старих, хорих, з великою родиною...» [Крат 1912, 2: 8, 10]. Наратор підкреслює марність будь-яких сподівань на повернення, що підтверджує рефрен «на заріз», означення резервістів «мерцями», ототожнення процесії прощання з односельцями з «похороном».

У центрі уваги оповідача родина Василя Ченєги, в якого напередодні мобілізації під час пологів помирає дружина. Незважаючи на те, що сиротами лишаються троє малих дітей, їхнього батька забирають на війну. Зображаючи благання Василя офіцерові, наратор звертає увагу на нищість військового керівництва, яке насолоджується у тилу азартними іграми і розвагами, зриваючи свою злість за спізнєння на обід на резервістах. Для начальників та справників мобілізація постає засобом прояву зверхності над людьми, яких вважають за безмовне стадо, використовуючи на війні як м'ясо.

Антигуманізм верхівки, нівеляція життя осібної людини, станова дискримінація, тотальна моральна деградація соціуму – всі ці проблеми відображено в епізоді з буття Василя. Недаремно події твору тривають лише кілька діб. Але за цей час у долі селянина відбуваються разючі зміни. Письменник фіксує перипетії, готуючи реципієнта до кульмінації як художнього тексту, так і життя героя: народження дитини, смерть дружини, мобілізація, втеча заради малечі, шлях із дітьми до річки, самогубство.

Якщо Остап, розуміючи безвихідь, продовжує існування попри зневіру, то Василь, усвідомлюючи небезпеку голодної смерті власних дітей, вдається до суїциду як єдиного виходу-втечі. Самогубець, якому дорікає тільки річка, – загнаний звір, який може або постійно тікати, або піти на війну-загибель, залишивши дітей помирати.

Смерть батьків – спочатку мами, потім тата – стає змістовим обрамленням твору. Водночас найменування збірки і попереднього твору також лунає в образку: «Діти мовчать... Підійшов до греблі, каміння начинив і бігом до річки... Ідіть у воду, лекше вам буде...» [Крат 1912, 2: 11]. Тому фінал твору відкритий, адже доля дітей невідома: чи вони підуть у річку за порадою батька, чи замерзнуть над греблею, чи повернуться до села, сподіваючись на добрих людей та перетворяться на таких самих зневірених селян, як Остап або згодом потраплять до лав резервістів і загинуть на чужій війні. Можливо, настанова чоловіка є відлунням і відповіддю на роздуми Остапа Сосновського, який усвідомлюючи жалюгідність існування перебуває на розпутьті життя.

У «пораді» батька дітям втопитися задля порятунку від голоду помітні паралелі з новелою Василя Стефаніка «Новина». В обох творах головними персонажами виступають батько і діти. До проблеми бідності у Павла Крата додано примусову мобілізацію. Проте Гриць Летючий, на відміну від самогубця Василя Ченєги, топить молодшу дочку, відпускає на прохання старшу і повертається до села, щоб отримати належне покарання. Василь Стефанік актуалізував проблему тотальної байдужості, коли зубожіння родини та її загибель відбувається за мовчазної згоди односельців. Тут доцільно вбачати проекцію на дегуманізацію соціуму загалом. Натомість Павло Крат зображує трагедію українського села, яке гине, постачаючи людей на забій, а байдужість чиновників спровокована зокрема й бездіяльністю, приреченістю українства.

У художньому тексті чимало риторичних звертань і вигуків, що вербалізують почуття персонажів. Вони є наскрізними у творі, виявляючи розпач батька («Василь заломив руки і стогін – о-о-о-о! з лютим болем видерся з його грудей [...] Що з вами буде?!» [Крат 1912, 2: 8]) і тугу за рідною землею («Уб'ють на чужині, а ся грудочка на тобі, мов рідна матуся ляже... Одна єдина грудочка!...» [Крат 1912, 2: 9]). Інтонаційно забарвлені конструкції забезпечують динамізм і напругу викладу, що посилюються рефлексіями героя. Міркування Василя уміщені в риторичні формули та еліптичні конструкції, що висвітлюють стан афекту, в якому перебуває батько-резервіст-утікач.

Остап Сосновський та Василь Ченєга є представниками бідного українського селянства. Вони виступають жертвами тотальної станової дискримінації, яскравими й універсальними прикладами долі та виразниками болю колоніального народу, який окупанти трактують худобою чи то для важкої праці, чи то для військових вправ.

У перших творах Павло Крат презентує чоловіків, які обрали не спротив, а втечу і зречення. Натомість в останньому тексті збірки розкрито образ дівчини, яка, незважаючи на вік (16-18 років), намагається подолати гніт можновладців, ризикуючи власним життям. Крім того, слово «жертва» набуває нових значень, стаючи полісемантичним.

Соціальний аспект поступається національному. Катом є не окремо панство, не державники, не армійські чиновники, а царат і його уособлення – Росія. Відповідно дівчина-каторжанка постає символом України. Недаремно письменник використовує фольклорні образи, порівнюючи втечу молодої галичанки від російських поліцаїв, «двох-голова», як переслідування шуляками горлиці. Особисті втрати дівчини, згадки про ув'язненого брата-гімназиста, замордованого дядька грабують не лише до обширів усіх політв'язнів, але й охоплює Галичину зокрема та Україну загалом.

Супровід втікачки контрабандистом підкреслює абсурдність системи покарань імперії, яка ототожнює злодія та патріота, оскільки обидва борються проти спільного ворога, який набуває всесвітнього масштабу. Адже йдеться не про сиюхвилинну проблему визначеної країни, а про загальнолюдські питання цінності особистості, її життя і свободи, що проектується на загальнонаціональний рівень – право на самобутність, етноідентифікацію та вільний розвиток незалежної держави. Окреслена географічна територія, країна-окупант персоніфікується, виступає інфернальним осердям, «холодною пелькою прірви», що поглинає Україну. Письменник візуалізує алегоричну «гадину», формуючи образ-картину Росії переліком найвиразніших втілень режиму: «дитина 16 років – з словом правди на устах пішла, аби побити тими словами люту кривду – зодягну в порфиру та вісон, оточену барикадами салдацких багнетів, кадилами попів, жандарами, шпигами та в'язницями» [Крат 1912, 2: 13]. У творі наявні рефлексії героїні, але письменник витворює своєрідний діалог, наче роздвоює внутрішній голос: з одного боку, дівчині шкода лишати свою країну, рідних і побратимів, зрештою, власне життя. Натомість, з другого боку, вона усвідомлює, що нема сенсу повертатися до в'язниці та чекати смерті, радше варто спробувати продовжити боротьбу, здобувши волю.

На відміну від двох попередніх творів, де показ природи та внутрішнього світу антитетичний, то в цьому тексті автор вдається до художнього паралелізму: похмура ніч, пронизливий вітер і крижана вода суголосні чуттям героїні, виснаженої тортурами та переслідуванням; хвиля річки «б'ється своїми грудьми на російський берег» так само, як дівчина кілька років поспіль боролася за право нації бути почутою, здобуваючи незалежність. Крім того, коли втікачі гинуть, місяць ховається за хмарами, аби російські кати не змогли потішитися вбивством каторжанки. Хоча варто зауважити, що презентовано дві імперії – Росію та Австро-Угорщину, де друга визнається прихильнішою до українства. Невипадково письменник використовує протиставлення: російський берег – вільний берег. Уникаючи політичного означення другого берега, Павло Крат, імовірно, мав надії на здобуття незалежності Західною Україною за сприяння лояльнішої імперії. Водночас в образі дівчини та її рідних він відображає поступ українців у боротьбі не тільки за свободу країни, але й за об'єднання в єдину державу, доводячи, що передусім власне українська громада зобов'язана і здатна подолати окупацію.

Питання, зазначене у назві збірці, у цьому творі здобуває символічного звучання. Своім життєвим вибором дівчина доводить, що легше буде тільки за умови консолідації зусиль кожного у спільній боротьбі чи то за зміну соціального устрою, чи за скасування шовіністичної політики, чи за незалежність батьківщини.

Остап Сосновський свідомо стає живим мерцем. Ще молодий чоловік вже не бачить майбутнього і нічого не прагне змінити у своєму житті. Він лише нарікає на долю та несправедливість, визнаючи зверхність панів і звертаючись у неосяжні простори з риторичними питаннями-докорами. Василь Ченєга, опинившись у пастці мобілізації та усвідомивши невідворотність голодної смерті дітей, вдається до самогубства. Невдача з молінням-проханням чиновника виступає поштовхом до втечі й констатацією безвиході. Він обирає шлях звільнитися від усіх тягарів, залишаючи свою малечу напризволяще. Емоційна напруга, що провокує кульмінацію, самогубство, унеможливорює відповідь. Натомість безіменна дівчина

зважається на відчайдушну спробу зробити бодай щось в обороні не лише особистого звільнення чи помсти за катування близьких, але насамперед – свободи свого народу і відродження «змордованої країни».

Доречно звернути увагу на те, що зображаючи типових представників селян, які або визнають власну приреченість вічного рабства чи обирають втечу-суїцид, Павло Крат конкретизує їх власними назвами. Водночас дівчину, яка активно протистоїть негараздам і своїм, і своїй нації, письменник залишає без імені. Вочевидь, у такий спосіб автор підкреслює зразковість подібної поведінки – не скиглити, а діяти. Крім того, смисловим осердям розуміння цього образу виступає назва твору. Поняття «жертва», заявлене у попередніх художніх текстах, дещо змінює семантику. Остап є жертвою соціальної дискримінації, Василь – чиновницького свавілля та територіальних імперських апетитів можновладців. Однак обидва чоловіки виступають жертвами самих себе, зрікаючись опору, боротьби, пошуку інших шляхів подолати труднощі. А безіменна героїня стає жертвою шовіністичної політики Росії, пасивності й браку згуртованості її народу, який, до речі, також утілюють Сосновський та Ченєга, зрештою вона обирає самопожертву, стаючи сакральним приношенням у війні проти тотального зла, втіленого в етноциді й геноциді. Недаремно збірка завершується віршем «Фінал Москви», в якому лунає заклик до боротьби:

«До вас, до голодних, нужденних братів,
Ми кличемо: слухайте ради,
Кінчайте роботу, що ми почали,
Упавші зведіть барикади». [Крат 1912, 2: 15]

У збірці «Коли легше буде? і інші оповідання» презентовано невеликі образки – епізоди із життя селянина, резервіста, каторжанки. Але у маленькому за обсягом творі Павло Крат розкриває широкий спектр подій крізь призму сприйняття головних героїв, використовуючи задля цього рефлексії персонажів, антитезу і паралелізм, акцентуючи доміанти зображуваного історичного контексту.

Варто зазначити, що такий прийом письменник представив у творі «Візита «Червоної Дружини», який пов'язаний із образком «Жертва». Художній текст має фрагментарний виклад. Події охоплюють постреволуційний період, коли ще спалахували селянські виступи, а українство претендувало принаймні на автономію. Розповідь складається із образків, які, зрештою, формують цілісну картину протистояння повстанців-борців за рівноправність й національну незалежність і дідичів-тиранів.

Обрамленням твору виступає сьогодення учасника «Червоної Дружини» Карана, який перебуває у Канаді й актуалізує власні спогади. Тому проблематика художнього тексту розширюється крізь призму його сприйняття, зокрема, письменник порушує питання особистісного, соціального, політичного, національного й загальнолюдського рівнів, коли поєднує індивідуальні й суспільні перипетії у споминах героя.

Про центральну подію Павло Крат зазначає у підзаголовку твору – «Образ з революційних розрухів на Полтавщині в літі 1906 року». Відповідно письменник зображує окремий епізод із діяльності одного з численних загонів селян і свідомої інтелігенції, що виступали за утворення демократичної республіки, ліквідацію царизму й проти русифікації. Очільник дружини Каран є представником тієї еліти, яка розуміє потребу зміни устрою та бореться за самовизначення своєї нації. Герой виступає проти свого колишнього кола. Крім того, письменник залучає любовну лінію, де кохана Наталка також належить т.зв. дворянству. Але побачення закоханих завжди відбуваються на лоні природи, яка і благословляє закоханих, і допомагає повстанцям. Отже, в образі Карана розкрито поступ інтелігенції від пасивного зібрання чи відверто деспотичних утілень влади до свідомого борця за свій народ і країну.

Каран, відчуваючи обов'язок за громаду, розривається між суб'єктивними особистісними бажаннями й зовнішніми об'єктивними реаліями. Адже його батьки і дівчина через діяльність сина і коханого ризикують добробутом і життям. Та вища громадська мета боротьби виявляється сильнішою: «Невже усе пропало? Невже народ, та сила безмежна не ворухнеться, не струсить з себе могутньою рукою усю ту налиплу комашню?» [Крат 1912, 1: 7]. Чоловік навіть використовує Наталчине свято для нападу на дідичів. Поетапний опис

успішного заходу Каранової дружини переплітається із розмовою закоханих, роздумами героя та появою опосередкованих учасників події.

У рефлексіях Карана письменник порушує болючі актуальні для українства питання. Він звертає увагу на руйнівну дію абсолютизму, кріпацтва, утримання окремих «придвірних» армій, наголошує на поміркованості, зневірі й байдужості більшості українців, меншовартості як самознищенні, відсутності єдності, зраді.

Усі зазначені проблеми охоплює постать, життя і творчість якої стає лейтмотивом твору. Йдеться про Тараса Шевченка. Саме на могилі Кобзаря у Каневі на березі Дніпра збирається ватага повстанців і, маючи благословення від Пророка, вирушає боронити Україну. Земним втіленням духовного наставника виступає дідусь, який оберігає таємницю дружини, щоб «могли його онуки знов до схід сонця поховатись по лісах».

Інтертекстуальні зв'язки помітні у парафразах («Ой, геть, думи, не мордуйте!», «Мовчи, скарго погана, не торкай!»), в актуалізації проблеми самознищення українців, у продовженні визвольних змагань, які нерозривно пов'язані з перебудовою устрою та подоланням колоніальної свідомості. Варто зауважити, що за епілог до художнього тексту править уривок з поезії Тараса Шевченка «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє». Проте Павло Крат називає обрані слова «Панам». У такий спосіб лунає застереження ренегатам, які зраджують і націю, і предків, і себе. Адже семантика «пана» окреслює не тільки можновладців, але й егоцентриків (сам собі пан), якими керує споживацький інстинкт.

Доцільно звернути увагу на символіку кольорів у творі. Прикметними є назви зібрань дідичів і повстанців. Перших письменник визначає «чорною дружиною», вибудовуючи проєкцію з чорносотенцями, шовіністичним нацистським утворенням, що виникло саме після революції 1905 року. Дружина Карана має «червоне» забарвлення. Воно вказує на методи боротьби чоловіків, що, здебільшого, полягає у підпалі панських маєтків, а також на криваві причини й наслідки (численні жертви з обох боків протистояння) визвольних соціальних і національних змагань.

Повстанська душа залишилася в Карана й на чужині. Він втік від каторги й смерті до Канади, втративши Наталку і більшість побратимів, але організував страйк через жахливі умови й злидні робітників. Та це лише перепочинок, оскільки повстанець планує повернення з новими силами на Батьківщину. Для чоловіка обіцянка стає сакральною місією: «Прийде час і вже близько він, спадуть пута, встане гнів народний, за вас, мученики... Амінь» [Крат 1912, 1: 19].

Слід зауважити про вибір найменування головного героя твору. За історичними даними, Каран був нащадком Геракла, засновником династії македонських царів і держави. Як давньогрецький провідник за допомогою череди здобув перемогу, так український Каран стане очільником і провідирем відродженого українства.

Проаналізувавши художні тексти Павла Крата, можна висувати, що письменник послуговується різними зображально-виражальними засобами (антитеза, паралелізм, рефрен, парафраз, алегорія) задля розкриття характерів персонажів, порушує широкий спектр соціальних, національних і філософських питань, використовує фрагментарний виклад, мозаїчну побудову нарації, вкраплюючи у твори спогади, екскурси, рефлексії персонажів, завдяки чому в образах, окремих епізодах із життя особи, презентовано долю героя та України в історичних колізіях доби.

Література

1. Крат П. Візита «Червоної Дружини» / Павло Крат. – Вінніпег : Руська друкарня Я.Н. Крета, 1912. – 19 с.
2. Крат П. Коли легше буде? і інші оповідання / Павло Крат. – Вінніпег : Видавництво «Червоний прапор», 1912. – 18 с.
3. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – («Енциклопедія ерудита»)

В статтє рассматриваются особенности малой прозы Павла Крата. Исследуются тематические доминанты произведений писателя, формальные и смысловые составляющие, главные художественные изобразительно-выразительные средства. Изучается символика цвета, образная полисемантика, рефлексии персонажей, идиостиль автора.

Ключевые слова: образок, антитеза, параллелизм, градація, риторические формулы, рефрен, рефлексія.

Микола Ткачук, проф. (Тернопіль)

ББК 82. 3 (4 УКР)
УДК 801: 82 . 161.2

Суб'єктно-об'єктна дискурсивна практика лірики Євгена Плузника

У статті висвітлюється тематика, образна система, жанрова природа та художній світ поетичних творів Євгена Плузника. Особлива увага приділяється суб'єктно-об'єктній сфері лірики митця, функції інтрадієгетичного оповідача, роль автора та ліричного героя, ліричного персонажа в моделюванні картини світу.

Ключові слова: автор, дискурс, проблематика творів, жанровий репертуар, ліричний герой, ліричний суб'єкт, рольова (персонажна) лірика.

*Mykola Tkachuk Subject-object discursive practice of Eugene Pluzhnic lyrics
The article explores themes, image system, genre nature and artistic world of poetic works by Eugene Pluzhnic. The special attention is paid to subject-object sphere of the artist's lyrics, intradiegetic narrator function, author's and lyric hero's roles and lyrical hero in world picture modeling.*

Key words: author, discourse, work's problematics, genre repertoire, lyrical hero, lyrical subject and role (character) lyrics.

Євгена Плузника сучасники порівнювали з Павлом Тичиною і називали найвидатнішим серед митців національного відродження: «О часе велетнів! Прости утому / Мені, найменшому з твоїх синів! / І невідомому в світах нікому / Мені, найменшому з твоїх синів...» Ліричний герой поета звернувся до творчої постаті *Тараса Шевченка*, який вказує шлях митцю до нового відродження України. До митця приходять втома і зневіра, тоді він пильно вдивляється в портрет Шевченка, осягає його заповіти, велич і життєдайну силу, віру в оновлення буття: «Такий спокійний дивиться він з рами. / О, це за всіх замислене чоло, / Що, наче символ, стало над часами – / Того, що в нас нове перемогло! / І крізь обличчя, кожній хаті рідне, / Немов виразно бачу я в імлі: / Вже близько час – за нього ж день розквітне – / І на його оновленій землі! / Тоді я знов часам назустріч – згоден, / Бо чую я часів жаданих крок! / – Щасливий нарід, що його відродин / Був на землі воістину пророк»[5, с.118]. Вірш написано від імені ліричного «я», тобто ліричного героя. Проте в ролі суб'єкта дії виступає не тільки ліричний герой, але й світ Шевченка; цей світ впливає на героя, визначає його естетичну програму. Таким чином ліричний суб'єкт постає не тільки суб'єктом дії, а й об'єктом впливу зовнішніх сил, спостерігачем, наратором-усезнавцем, який моделює художню картину світу від оптики ліричного «я» до Всесвіту. Авторська позиція не обмежується візією ліричного героя, а й автора, тобто спостерігається у форматі одного вірша поєднання суб'єктивного й об'єктивного начал, а відтак ліричний герой осягає внутрішній стан творчої особистості митця.

Вірш «Шевченко» відтінює особливості поетичних творів Євгена Плузника, зокрема їх незвичайну ліричність, що представляла в українській поезії новий тип ліризму, головною рисою якого є орієнтація на «іншого», взаємопроникнення «особистого» та «суспільного» начал, в яких людина і середовище постають не як суб'єкт і об'єкт, а як немов два суб'єкти – «я» і «душа світу».

У вірші ліричний оповідач є інтрадієгетичним, функціонує в тексті як ліричний герой у дієгезисі, що його представляє і через оптику якого змаловує образ поета-пророка. Інтрадієгетичний[1, с.234] герой у наративі Плузника постає як метадієгетичний персонаж у власному наративі, а тому є точним і об'єктивним, чітко моделюючи кожну деталь. Присутність авторського «я» як другого персонажа у наративі віршів поета зумовлена тим, що автор утверджується в тексті у формі бінарної опозиції між «я-автором» і «я» ліричним персонажем: «Знаю, сіренький я такий, / Мов осінній на полі вечір... – Тягарем минулі віки / На стомлені